

ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΦΘΙΝΟΝΤΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Παναγιώτης Καμπανός, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών

Περίληψη

Αντικείμενο της μελέτης είναι η έννοια και η λειτουργία του Κράτους Ευημερίας στη διαδρομή του Οικονομικού Κύκλου. Αναλύεται η διτομεακή δομή του Κράτους Ευημερίας, όπου διακρίνονται ο Τομέας Ι (αντικυκλικός σχηματισμός κέρδους) και ο Τομέας ΙΙ (αντικυκλικός σχηματισμός στοιχείων κόστους εργατικής διαβίωσης). Μετά από μία τυπική αναφορά στις μεθόδους αντιστάθμισης στην πτωτική τάση του γενικού ποσοστού κέρδους και στην αυξητική τάση του σχετικού πλεονάσματος κεφαλαίου, εξετάζεται η κυκλική φθίνουσα τάση του Κράτους Ευημερίας σε ένα κενονομικό πλαίσιο. Στη συνέχεια εξετάζεται η σύμπλεξη της κυκλικής με τη διαρθρωτική φθίνουσα τάση του Κράτους Ευημερίας, που αναφέρεται στην εμπειρία εφαρμογής της μονεταριστικής πολιτικής και όπου βασική αναλυτική σημασία έχει η έννοια του πολυεθνικού μονοπωλιακού κεφαλαίου. Η μελέτη δέχεται μια υψηλή συσχέτιση ανάμεσα στη μονεταριστική πολιτική, στην αντικυκλική και διαρθρωτική στρατηγική του πολυεθνικού μονοπωλιακού κεφαλαίου και στη φθίνουσα τάση του Τομέα ΙΙ του Κράτους Ευημερίας από το 1975 και στη δεκαετία του 1980. Τέλος γίνεται μια εφαρμογή της Θεωρίας του Πολιτικού Οικονομικού Κύκλου του Kalecki, όπου δείχνεται η δυνατότητα μεγαλύτερης συρρίκνωσης του Τομέα ΙΙ του Κράτους Ευημερίας στο επίπεδο μιας Περιφερειακής Οικονομικής και Πολιτικής Ενωσης. Σε Παράρτημα παρουσιάζονται αριθμοί για την ανεργία στην περιοχή του ΟΕCD στην περίοδο 1981-1987.

1. Εισαγωγή

Το "Κράτος Ευημερίας" προσδιορίζεται σαν ένα σύμπλεγμα σκοπών και μέσων αντικυκλικής Οικονομικής Πολιτικής, που, με βάση την εμπειρία της παγκόσμιας κρίσης και ύφεσης του 1929-1939, στηρίζεται στη διάγνωση, πως η λειτουργία του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος θέτει στόχους, που "η αγορά δεν μπορεί να εκπληρώσει" (Cairncross, 1976, 115). Αποτελεί όργανο σχεδιασμένης αντεπίδρασης μέσω του κράτους στην κυκλική μεταβολή του ποσοστού κέρδους, που στη συνέχεια αυτό προσδιορίζει τη μεταβολή όλων των υπόλοιπων οικονομικών μεγεθών. Έτσι η συμπεριφορά του διαφοροποιείται στη διαδρομή του Οικονομικού Κύκλου. Όταν η οικονομία διατρέχει τις φάσεις κρίσης και ύφεσης, αντικείμενο της κρατικής ρύθμισης είναι η ύψωση του ποσοστού κέρδους. Όταν η οικονομία έχει διανύσει τη φάση ανάκαμψης και έχει εισέλθει στη φάση άνθισης, η κρατική ρύθμιση αποβλέπει στη διατήρηση της οικονομικής δραστηριότητας σε αυτό το επίπεδο, όπου αντιστοιχούν "πλήρης απασχόληση" και "νομισματική σταθερότητα".

Η προτεραιότητα της αύξησης και μεγιστοποίησης του ποσοστού κέρδους διατυπώνεται στη "Γενική Θεωρία" του Keynes σε όρους οικονομικών προσδοκιών και σε όρους αποφάσεων των επιχειρήσεων να προβαίνουν σε δαπάνη κεφαλαίου για την αγορά μέσων παραγωγής

και τη μίσθωση εργατών. Με αυτή τη θέση του προβλήματος φαίνεται, πως η κεντρική υπόθεση στη "Γενική Θεωρία" είναι η υπόθεση της Ενεργού Ζήτησης (Keynes, 1983, 23 Musgrave, 1961, 25 Καράγιωργας, 1979, 290). Στο παραπάνω πλαίσιο ανάλυσης, η ρυθμιστική λειτουργία του κράτους στην περίοδο της φάσης ύφεσης αναφέρεται σε τρεις περιοχές οικονομικής μη-ισορροπίας:

1. Ρύθμιση της μη-ισορροπίας στις Αγορές Προϊόντος και Εργασίας κάτω από διάφορες μορφές, όπως (1.1) η δημόσια δαπάνη για επένδυση και κατανάλωση, (1.2) ο καθορισμός ενός ελάχιστου μισθού εργασίας, (1.3) η εγγύηση της πλήρους απασχόλησης με την έννοια της εξασφάλισης απέναντι στη "μη-εθελοντική ανεργία", κλπ. (Καράγιωργας, 1979, 95-96, 261-263, 291-294 Johansen, 1975, 24).

2. Ρύθμιση της μη-ισορροπίας στη σφαίρα Διανομής κάτω από μορφές, όπως (2.1) επιδοτήσεις επιχειρήσεων, (2.2) μεταβιβάσεις εισοδήματος (κοινωνικές ασφαλίσεις, κοινωνικές παροχές, μερική κάλυψη του κόστους εργατικής κατοικίας), (2.3) δωρεάν υπηρεσίες Υγείας και Εκπαίδευσης, κλπ. (Καράγιωργας, 1979, 95-96, 293 Johansen, 1975, 24, 61).

3. Ρύθμιση της μη-ισορροπίας στη σφαίρα της Δαπάνης κάτω από μορφές μέτρων Νομισματικής Πολιτικής, όπως είναι η μείωση του ελάχιστου ποσοστού ταμειακών διαθεσίμων των εμπορικών τραπεζών, η μείωση του προεξοφλητικού τόκου, η πολιτική της ανοικτής αγοράς, οι άμεσοι πιστωτικοί έλεγχοι κλπ., ώστε να ενθαρρύνονται οι ιδιωτικές επιχειρήσεις στην ανάληψη μεγαλύτερων επενδύσεων (Καράγιωργας, 1979, 295-297 Johansen, 1975, 63, 68).

Ο Altvater (1982, 133) χαρακτηρίζει τα σημεία 1 και 3 σαν "το Όλο της Κεύνσιανής Πολιτικής", και το σημείο 2 (όπου γίνεται ρητή μνεία στα υποσημεία 2.2 και 2.3) σαν την περιοχή του "Κράτους Ευημερίας σε στενότερη έννοια". Αναφορικά σημειώνεται, πως στην κρατική αντικυκλική ρύθμιση η "Ευημερία" ποσοτικοποιείται σαν ένας χρηματικά εκφραζόμενος αξιακός όγκος, που αναφέρεται σε κατόχους συντελεστών παραγωγής, δηλαδή σε κεφαλαιοκατόχους και σε εργάτες. Με αυτή την έννοια η ποσοτικοποιημένη "Ευημερία", που πραγματοποιείται σε ένα διακριτό διάστημα χρόνου, διαχωρίζεται σε δύο τμήματα: Ένα τμήμα, που είναι πρωτογενές γιατί προκαθορίζει και την έκταση του άλλου, περιλαμβάνει κέρδη πάνω σε αναπασχολήτο κεφάλαιο στη διαδρομή του οικονομικού κύκλου, που γίνονται πραγματοποιήσιμα μέσω της κρατικής ρύθμισης: Επιδοτήσεις, άλλες μεταβιβάσεις αξίας, όπως κρατικά δάνεια προς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, κλπ. ένα δευτερογενές τμήμα, που λειτουργεί σαν μέσο για το σχηματισμό του πρώτου τμήματος ποσοτικοποιημένης "Ευημερίας", περιλαμβάνει τα θετικά αποτελέσματα των ρυθμίσεων (1.2) και (1.3) και τις μεταβιβάσεις πληρωμές (2.2) και (2.3).

Ο μηχανισμός της κρατικής οικονομικής ρύθμισης, μαζί με το αξιακό αποτέλεσμά του, περιλαμβάνει στην παρούσα μελέτη δύο Τομείς, τους εξής: 1. Τομέας Ι του Κράτους Ευημερίας (αντικυκλικός σχηματισμός κέρδους). 2. Τομέας ΙΙ του Κράτους Ευημερίας (αντικυκλικός σχηματισμός στοιχείων κόστους εργατικής διαβίωσης, που δεν περιλαμβάνει ο πραγματικός μισθός εργασίας).

Όποτε, η ύπαρξη μιας φθίνουσας τάσης του Κράτους Ευημερίας δεν συνεπάγεται αναγκαία ούτε μια φθίνουσα μεταβολή του Κράτους Ευημερίας στο σύνολό του, ούτε (όπως εξετάζεται σε επόμενο σημείο) μια συνεχή φθίνουσα μεταβολή. Και αντίστροφα, μια επέκταση των δαπανών του Κράτους Ευημερίας δεν αποτελεί απόδειξη, πως (Wilson and Wilson, 1982, 105-106) ο εργατικός πληθυσμός αποκομίζει ένα μερίδιο από τη μεγέθυνση της οικονομίας. Εάν αφορούν δαπάνη στον Τομέα ΙΙ, υποκαθιστούν τμήματα μεταβλητού κεφαλαίου, άρα αποτελούν αφανή επιδότηση προς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Εάν αφορούν δαπάνη για παράδειγμα, κατά της μόλυνσης του περιβάλλοντος, που προκαλούν οι επιχειρήσεις,

πρόκειται για αφανή επιδότηση προς αυτές για δαπάνες σταθερού κεφαλαίου (O'Connor, 1977, 185-189).

Η κάμψη της οικονομικής μεγέθυνσης, με ταυτόχρονη άνοδο του πληθωρισμού, στις βιομηχανικές χώρες μετά το 1973 (Balassa, 1984, 214-218) έχει συνοδευτεί από αμφισβήτηση και συρρίκνωση του Κράτους Ευημερίας. Αυτό το φαινόμενο αναφέρεται στη βιβλιογραφία σε όρους, όπως "Το Κράτος Ευημερίας σε Κρίση" ή "Κρίση μέσα στο Κράτος Ευημερίας" (Feyn, 1989, 1 Offe, 1984, 34). Η "κρίση" ερμηνεύεται σαν συνέπεια της αναζήτησης νέων δρόμων Κοινωνικής Πολιτικής (Peston, 1981, 97), είτε σαν αποτέλεσμα της επίδρασης των μεταβαλλόμενων αξιών και προτιμήσεων (Wilensky, 1981, 185). Όμως, μια επαρκής οικονομική ανάλυση του αντικειμένου εξακολουθεί να αποτελεί ένα ζητούμενο.

Γενικοί περιορισμοί σε αυτό το εγχείρημα γεννιούνται από το επίπεδο αφαίρεσης της Οικονομικής της Ευημερίας, που αγνοεί τον πραγματικό κόσμο, όπου επικρατούν ανισότητες, από την τάση της να εξετάζει μια "ατομική ευημερία σε καθαρά υποκειμενικούς όρους επιθυμιών και τέρψεων" και από τη μεθοδολογική της ανεπάρκεια (Sen, 1991, 4-7). Το ίδιο συμβαίνει σε σχέση με την υστέρηση στην επεξεργασία μιας Οικονομικής Θεωρίας του Καπιταλιστικού Κράτους, που στον Baumol (1969, 180) υποκαθίσταται από μια "Θεωρία Ορθολογικής Συμπεριφοράς ... του Κράτους". Ειδικοί περιορισμοί απορρέουν από το θετικιστικό χαρακτήρα του όρου "Κράτος Ευημερίας", που στη βιβλιογραφία αμφισβητείται. Ετσι για τον Titmuss (1964, 33) η "ευημερία είναι δυνατό να χρησιμοποιείται απλά σαν ένα εργαλείο οικονομικής μεγέθυνσης, που, ευνοώντας μια μειοψηφία, έμμεσα προωθεί μεγαλύτερη ανισότητα. Η ευημερία είναι επίσης δυνατό να χρησιμοποιείται για να υπηρετεί στρατιωτικούς και φυλετικούς σκοπούς". Σε αναφορά με το περιεχόμενο του όρου υποστηρίζεται (Brunhoff, 1983, 103-105), πως το Κράτος Ευημερίας αποτελεί μια επέκταση του οικονομικού συστήματος, μέσα στο οποίο το κεφάλαιο οργανώνει την εκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας. Ο Titmuss (1966, 224-225) εξετάζει το Κράτος Πρόνοιας σε όρους οφέλους απασχόλησης, δημοσιονομικού και κοινωνικών υπηρεσιών.

Η προκείμενη μελέτη στηρίζεται στην υπόθεση, πως είναι αναγκαία η διάκριση ανάμεσα στην "κυκλική φθίνουσα τάση του Κράτους Ευημερίας" και σε μια "διαρθρωτική φθίνουσα τάση του Κράτους Ευημερίας". Η πρώτη συνδέεται με τη γενική διαδικασία κίνησης της καπιταλιστικής οικονομίας μέσω περιοδικών κρίσεων υπερπαραγωγής κεφαλαίου και υπερπαραγωγής εμπορευμάτων. Η δεύτερη ανάγεται σε προσαρμογές σαν επακόλουθο μεταβολών, που έχουν συντελεστεί και συνεχίζονται στη δομή και στον τρόπο λειτουργίας του μονοπωλιακού κεφαλαίου σε διεθνή κλίμακα στις τελευταίες δεκαετίες (Yudanov, 1989, 6). Και στις δύο περιπτώσεις θεμελιώδη αναλυτική σημασία έχουν η έννοια της πτωτικής τάσης του γενικού ποσοστού κέρδους και η έννοια της αυξητικής τάσης του σχετικού πλεονάσματος κεφαλαίου.

Η μελέτη συμπεριλαμβάνει πέντε μέρη. Στο εισαγωγικό αυτό μέρος έγινε προσπάθεια να οκιαγραφηθεί ένα γενικό περίγραμμα των πραγματικών φαινομένων και της φύσης του προβλήματος του φθίνοντος Κράτους Ευημερίας. Στη συνέχεια γίνεται τυπική αναφορά στις μεθόδους αντιστάθμισης, στην πτωτική τάση του γενικού ποσοστού κέρδους και στην αυξητική τάση του σχετικού πλεονάσματος κεφαλαίου (τμήμα 2). Εξετάζεται η κυκλική φθίνουσα τάση του Κράτους Ευημερίας (τμήμα 3), και η σύμπλεξη της κυκλικής με τη διαρθρωτική φθίνουσα τάση του Κράτους Ευημερίας (τμήμα 4). Τέλος, ακολουθεί μια εφαρμογή της Θεωρίας του Πολιτικού Οικονομικού Κύκλου του Kalecki στην περίπτωση μιας Περιφερειακής Οικονομικής και Πολιτικής Ένωσης, όπου το περιφερειακό Κράτος Ευημερίας (Τομέας II) αποκτάει μεγαλύτερη πολιτική αυτοτέλεια απέναντι στις εθνικές οικονομίες και μεγαλύτερη ευκαμψία προς τα κάτω.

2. Αντεπιδρώντες παράγοντες στην πτωτική τάση του γενικού ποσοστού κέρδους και στην αυξητική τάση του σχετικού πλεονάσματος κεφαλαίου

Η Θεωρία της Πτωτικής Τάσης του Γενικού Ποσοστού Κέρδους υποθέτει μια καπιταλιστική οικονομία με μη-μονοπωλιακές επιχειρήσεις, σταθερό μισθό εργασίας, σταθερή ημέρα εργασίας και σταθερό βαθμό εκμετάλλευσης της μισθωτής εργασίας από το κεφάλαιο. Ωστε, εάν λάβει χώρα μια βαθμιαία ύψωση στη μέση οργανική σύνθεση του συνολικού κοινωνικού κεφαλαίου, "τότε η βαθμιαία αύξηση του σταθερού σε σχέση με το μεταβλητό κεφάλαιο πρέπει να έχει αναγκαία σαν αποτέλεσμα μια βαθμιαία πτώση στο γενικό ποσοστό κέρδους" (Marx, 1969, 222). Σε αυτή τη διαδικασία, όμως, ορισμένοι παράγοντες αντεπιδρούν, από τους οποίους πιο γενικοί είναι (Marx, 1969, 242-250): 1. Η ύψωση του βαθμού εκμετάλλευσης της εργασίας. 2. Η συμπίεση του μισθού εργασίας κάτω από την αξία του. 3. Η τελειοποίηση των στοιχείων του σταθερού κεφαλαίου. 4. Ο σχετικός υπερπληθυσμός. 5. Το εξωτερικό εμπόριο. 6. Η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου.

Η Θεωρία του Σχετικού Πλεονάσματος Κεφαλαίου (Marx, 1969, 226, 233, 240-241) βρίσκεται σε σύνδεση με την ανάλυση της καταστροφής πλεονάζοντος κεφαλαίου στη διαδικασία των κυκλικών κρίσεων (Marx, 1969, 263-266). Η ύπαρξη και αυξητική τάση ενός σχετικού πλεονάσματος κεφαλαίου στο στάδιο της μονοπωλιακής συγκεντρωποίησης εξετάζεται από τον Hobson (1961, 72-76, 88-89), και σε αναφορά με την κρατική ρύθμιση από τη Nehls (1970, 25).

3. Η Κυκλική Φθίνουσα Τάση του Κράτους Ευημερίας

Το πεδίο, όπου είναι αρχικά δυνατό να εξεταστεί το φαινόμενο της κυκλικής φθίνουσας τάσης του Κράτους Ευημερίας, είναι το πεδίο της κενυσιανής οικονομικής ρύθμισης, που προηγείται ιστορικά.

Στον πραγματικό κόσμο η κενυσιανή ρύθμιση ανταποκρίνεται (μη-ρητά) στη δημιουργία και διατήρηση συνθηκών διευρυμένης αναπαραγωγής του μονοπωλιακού κεφαλαίου σε διάφορα επίπεδα πραγματικής μη-ισορροπίας. Αυτή η σύνθετη αντίληψη ενυπάρχει ήδη στη θέση του προβλήματος, που έχει να επιλύσει η ανγκυλική ρύθμιση στη φάση ύφεσης: Πώς είναι δυνατή η ύψωση και μεγιστοποίηση του ποσοστού κέρδους στη βραχυπρόθεσμη περίοδο, δηλαδή με βάση το εγκαταστημένο πάγιο κεφάλαιο και τη διαθέσιμη εργασιακή δύναμη, σε συσχέτιση με τη σταθεροποίησή του σε υψηλό επίπεδο στην επακόλουθη μακροπρόθεσμη περίοδο. Πρόκειται, επομένως, για ένα πρόβλημα άμεσου πραγματικού επηρεασμού και στήριξης των επιχειρησιακών προσδοκιών και αποφάσεων για επέκταση της παραγωγής με αξιοποίηση του μη-απασχολούμενου πάγιου κεφαλαίου και για τη διενέργεια επενδύσεων, που μεταβάλλουν την οργανική σύνθεση του κεφαλαίου και προετοιμάζουν ένα χαμηλότερο βαθμό εξάρτησης του κεφαλαίου από την αγορά εργασίας σε μια επόμενη χρονική περίοδο.

Στο τρέχον χρονικό στάδιο, όμως, που το παραγωγικό κεφάλαιο βρίσκεται αντιμέτωπο με μια δοσμένη δομή οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου και άρα με μια αντίστοιχη δομή κόστους εργασίας, σημείο αφετηρίας αποτελεί η διατήρηση των χρηματικών μισθών σε ένα επίπεδο, στο οποίο να ικανοποιούνται, δηλαδή να μην επηρεάζονται αρνητικά οι προσδοκίες ποσοστού κέρδους των επιχειρήσεων. Γιατί, σε αντίθετη περίπτωση, οι επιχειρήσεις διακόπτουν

τη ζήτηση μέσων παραγωγής και τη ζήτηση εργασιακής δύναμης στις συναφείς Αγορές. Εάν, επομένως, οι χρηματικοί μισθοί βρίσκονται πάνω από το επίπεδο θετικών προσδοκιών των επιχειρήσεων, τότε "πρέπει καταρχήν να πέσουν κάτω από αυτό το επίπεδο (έτσι ώστε να ενεργοποιηθεί το Αποτέλεσμα Keynes δηλαδή Ρίγου), για να ανεθούν πάλι σε συμφωνία με τις αισιόδοξες προσδοκίες των επιχειρηματιών σε ένα σταθερό επίπεδο ισορροπίας" (Leijonhufvud, 1973, 263).

Ωστε, μια σημαντική τροποποίηση στη θέση του προβλήματος αποτελεί η εξασφάλιση μιας προσφοράς εργασιακής δύναμης σε επίπεδο χρηματικών μισθών, που να κάνει δυνατό ένα υψηλό ποσοστό κέρδους, σε συνδυασμό με την ανάληψη από το κράτος ενός μέρους της συνολικής δαπάνης μεταβλητού κεφαλαίου των επιχειρήσεων. Σε αυτή τη λειτουργία του (Καράγιωργας, 1979, 474), "το κράτος φροντίζει πάντοτε να καθορίζει τις διάφορες κοινωνικές παροχές σε τόσο χαμηλό ύψος, που να πλησιάζει βέβαια το ελάχιστο όριο συντήρησης, αλλά να μην εξασθενίζει ο οικονομικός εξαναγκασμός του εργάτη να πουλάει την εργατική του δύναμη στον κεφαλαιοκράτη και να μη χαλαρώνει η εργοστασιακή πειθαρχία". Σε ό,τι αφορά τη χρηματοδότηση της δημόσιας δαπάνης, γίνεται με αναδιανομή μέσα στη συνολική μάζα του μισθού εργασίας (Müller und Neusüss, 1971, 53). Ο Gillman (1959, 17) εξετάζει σαν πηγή χρηματοδότησης "το πλεόνασμα αποταμίευσης" πάνω από την ικανότητα επένδυσης.

Στο επίκεντρο της κεύσισιανής ρύθμισης βρίσκονται, επομένως, (1) η ανάληψη δημόσιας δαπάνης στον Τομέα I και στον Τομέα II του Κράτους Ευημερίας ανάλογα με την οξύτητα της ύφεσης, και (2) ο σχεδιασμένος σχηματισμός ελλείμματος στον κρατικό Προϋπολογισμό και η χρηματοδότησή του με τη δημιουργία νέου χρήματος και με την εφαρμογή μεθόδων, "που δεν ασκούν μειωτική επίδραση στην ενεργό ζήτηση" (Καράγιωργας, 1979, 292-293, 295). Ωστόσο, η δράση των πραγματικών δυνάμεων της καπιταλιστικής οικονομίας τροποποιεί τη λειτουργία της αντικυκλικής ρύθμισης στον ίδιο βαθμό, που η κρατική ρύθμιση κάνει αφαίρεση από τις πραγματικές σχέσεις. Ενδεικτικό είναι το σχέδιο "υποχρεωτικής αποταμίευσης" του Keynes (1978, 44, 81, 87, 89) για τη συγκράτηση σταθερών των χρηματικών μισθών σε κατάσταση πληθωρισμού, με αντιστάθμισμα ένα πρόσθετο τμήμα μισθού καταβλητέο σε μορφή "δεσμευμένων καταθέσεων", που ο Harrod (1966, 493) έχει χαρακτηρίσει σαν ευκαιρία για "ευρεία διασπορά πλούτου".

Στη διαδικασία του Οικονομικού Κύκλου, επομένως, το Κράτος Ευημερίας γνωρίζει μια αντίστοιχη επέκταση και συρρίκνωση. Στη φάση της ύφεσης υψώνεται η δημόσια δαπάνη στους Τομείς I και II του Κράτους Πρόνοιας και το έλλειμμα χρηματοδοτείται με τη δημιουργία νέου χρήματος κλπ. Επακολουθεί άνοδος της ζήτησης για μέσα παραγωγής και εργασιακή δύναμη από τις επιχειρήσεις, υψώνεται το ποσοστό κέρδους παράλληλα με την άνοδο της παραγωγής, ενώ η πληθωριστική διαδικασία μειώνει τόσο τους πραγματικούς μισθούς όσο και την πραγματική δημόσια δαπάνη στον Τομέα II του Κράτους Ευημερίας. Η οικονομία προχωρεί στη φάση της ανάκαμψης, βαθμιαία μεταβάλλεται η οργανική σύνθεση του κεφαλαίου στις μονοπωλιακές επιχειρήσεις, σημειώνεται μεταβολή στάσης του μονοπωλιακού κεφαλαίου απέναντι στη δημόσια δαπάνη στον Τομέα II του Κράτους Ευημερίας, που θεωρείται πολύ υψηλή και σταδιακά περικόπτεται. Στη φάση της άνθισης ο Τομέας II περιορίζεται αντίστοιχα με τη μείωση της κυκλικής λειτουργίας του. Με την είσοδο της οικονομίας στον επόμενο κύκλο, η δημόσια δαπάνη στους Τομείς I και II του Κράτους Ευημερίας ανέρχεται, και ο Τομέας II διευρύνεται ανάλογα.

Τη συρρίκνωση του Κράτους Ευημερίας αναλύουν σε όρους δημοσιονομικής κρίσης οι O'Connor (1977, 161-162, 171-175) και ο Himmelstrand (1989, 33).

4. Η Σύμπλεξη της Κυκλικής με τη Διαρθρωτική Φθίνουσα Τάση του Κράτους Ευημερίας

Η διαμόρφωση των ποσοστών ανεργίας και πληθωρισμού σε σχετικά υψηλό επίπεδο στη δεκαετία 1963-1973 (Cornwall, 1989, 103) και η άνοδος του στασιμοπληθωρισμού μετά το 1973 παρουσίασαν μια αντιστοιχία με την εμφάνιση και ισχυροποίηση τάσεων αναθεώρησης του Κράτους Ευημερίας. Ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1980 σημειώνονται ταυτόχρονα στασιμότητα με πληθωρισμό στις εθνικές οικονομίες των βιομηχανικών χωρών και αύξηση των επενδύσεων των πολυεθνικών επιχειρήσεων, ώστε προκύπτει, πως η εξάπλωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων τροποποιεί τη δομή του Οικονομικού Κύκλου (Yudanov, 5-7, 212). Το πολυεθνικό μονοπωλιακό κεφάλαιο είχε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 κάτω από τον έλεγχό του περισσότερο από το 1/3 της παγκόσμιας παραγωγής, περισσότερο από το 1/2 του εξωτερικού εμπορίου, και περίπου το 80% των δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας για νέο μηχανικό εξοπλισμό και τεχνολογία. Ωστε, η αύξηση του ειδικού βάρους του κάνει αναγκαία και δυνατή την αναδόμηση της κρατικής αντικυκλικής ρύθμισης των εθνικών οικονομιών με άξονα την προέχουσα εξασφάλιση και μεγιστοποίηση του ποσοστού κέρδους του.

Σε αυτό το ιστορικό πλαίσιο η αναδιάρθρωση του Κράτους Ευημερίας συνδέεται από τη μονεταριστική πολιτική με την εφαρμογή ενός συνόλου μέτρων, όπου έμφαση δίνεται στην "Αποδοτική Αγορά", στην "Εξυγίανση των Δημόσιων Οικονομικών" και σε ένα "Υγιές Νόμισμα". Τέτοια μέτρα είναι: (1) Η κατάργηση των κανονισμών και ρυθμίσεων, που υποχρεώνουν τις ιδιωτικές επιχειρήσεις σε επενδύσεις για την υγεία και ασφάλεια των εργατών και κατά της μόλυνσης του περιβάλλοντος (Special Report, 1978, 113), ή εμποδίζουν την εντατικοποίηση της εργασίας. (2) Η μείωση της απασχόλησης στον Δημόσιο Τομέα, με το επιχείρημα, πως εμποδίζεται η ευκαμψία των μισθών προς τα κάτω. (3) Ο περιορισμός των κοινωνικών δαπανών με το επιχείρημα, πως εμποδίζεται η προσφορά εργασίας σε χαμηλότερο επίπεδο χρηματικού μισθού και η ιδιωτικοποίηση, δηλαδή ο περιορισμός της οικονομικής δραστηριότητας του κράτους (Gilbert, 1983, 5-6, 20, 23, 25 LeGrand and Robinson, 1984, 3-11 Walker, 1984, 27-28 Clarkson, 1989, 143-145 Special Report, 1991, 3). (4) Η αύξηση των μεταβιβαστικών πληρωμών με τη μορφή επιδοτήσεων προς ιδιωτικές επιχειρήσεις για επενδύσεις σε προχωρημένη τεχνική και τεχνολογία.

Σε αναφορά με τη γνωστική αξία των υποθέσεων και τη συνεκτικότητα αυτής της πολιτικής, υποσημειώνεται, πως οι υποθέσεις του Friedman (1982, 26, 28) για την "Ελεύθερη Επιχείρηση", και για τη μονοπωλιακή επιχείρηση σαν "αναγκαίο κακό", δεν βρίσκονται σε αντιστοιχία με τον πραγματικό κόσμο της οικονομίας. Η υπόθεση, πως η κρατική Οικονομική Πολιτική έχει μόνο ένα σχεδιαστή, δηλαδή το κράτος, αποτελεί μια υπεραπλοποίηση (Komiya, 1976, 4-7). Τέλος, το ίδιο το σχήμα μιας κυβερνητικής μονεταριστικής πολιτικής βρίσκεται σε αντίφαση με την αμφισβήτηση από την πλευρά των μονεταριστών, πως η σταθεροποίηση της οικονομίας είναι πραγματικά αναγκαία (όσο η αύξηση της προσφοράς χρήματος ακολουθεί έναν προκαθορισμένο κανόνα), και πως μια κυβέρνηση δεν έχει την ικανότητα να επιφέρει σταθεροποίηση (Modigliani, 1986, 6).

Το πρόγραμμα μονεταριστικής πολιτικής, έχει παρατηρήσει ο Solow (1987, 181-182), αφορά την "αναδιανομή του πλούτου προς όφελος των πλουσίων και της εξουσίας προς όφελος των ισχυρών", ενώ δείχνει, πως "οι άνθρωποι του Reagan και της Thatcher δεν ενδιαφέρονται πραγματικά για τη μακροοικονομική επίδοση". Αλλά η παραμέληση της μακρο-επίδοσης μιας εθνικής οικονομίας χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά του πολυεθνικού μονοπωλιακού κεφαλαίου, που είναι ο μεγάλος ωφελούμενος από τη μονεταριστική πολιτική. Προκύπτει επομένως μια υψηλή συσχέτιση ανάμεσα στη μονεταριστική πολιτική, στην αντικυκλική και διαρθρωτική στρατηγική του πολυεθνικού μονοπωλιακού κεφαλαίου και στη φθίνουσα τάση

του Τομέα II του Κράτους Ευημερίας από το 1975 και στη δεκαετία του 1980 (Junankar, 1989, 270 Cornwall, 1989, 117).

5. Μια Εφαρμογή της Θεωρίας του Πολιτικού Οικονομικού Κύκλου

Σε αναλογία με την αντίθεση των "βιομηχανικών ηγετών" στην ύπαρξη κρατικής οικονομικής δραστηριότητας (Kalecki, 1971, 139-140 Sawyer, 1989, 297-299) γίνεται η υπόθεση, πως το πολυεθνικό μονοπωλιακό κεφάλαιο δεν μπορεί να έχει εμπιστοσύνη στην αποδοτικότητα (για λογαριασμό του) εθνικών μηχανισμών αντικυκλικής ρύθμισης, που λειτουργούν κάτω από την πίεση να συμβιβάζουν στόχους διεθνούς οικονομικής επίδοσης με τις αντιφάσεις μιας εσωτερικής αγοράς. Ιδιαίτερα δεν μπορεί να εξαρτά τους οικονομικούς σχεδιασμούς του, που ένα κύριο αντικείμενό τους είναι η έκταση και ο ρόλος του Κράτους Ευημερίας στις διάφορες φάσεις του Οικονομικού Κύκλου, από τη συμπεριφορά του εργατικού ή αγροτικού πληθυσμού να χρησιμοποιεί το σε εθνικό επίπεδο βαθμό πολιτικής δύναμης, που διαθέτει, για να επηρεάζει εθνικές κυβερνητικές αποφάσεις.

Κάτω από αυτό το πρίσμα διαπιστώνεται, πως ο Τομέας II του Κράτους Ευημερίας στις εθνικά οργανωμένες οικονομίες παρουσιάζει υψηλή ανελαστικότητα ως προς τις απαιτήσεις υπεραξίωσης και κερδοφορίας του πολυεθνικού μονοπωλιακού κεφαλαίου. Και αντιστρόφως, πως η υποκατάσταση μιας περιφερειακής κυβέρνησης στη θέση ενός αριθμού εθνικών κυβερνήσεων, σε μια γεωγραφική περιοχή, συνοδεύεται από ευκαμψία του Τομέα II του Κράτους Ευημερίας προς τα κάτω. Ωστε γίνεται δεκτή η υπόθεση, πως η άνοδος του πολυεθνικού μονοπωλιακού κεφαλαίου δεν προσδιορίζει μόνο το χαρακτήρα της ταυτόχρονης κυκλικής και διαρθρωτικής φθίνουσας τάσης του Τομέα II του Κράτους Ευημερίας. Επίσης προ-προσδιορίζει τη δυνατότητα μεγαλύτερης συρρίκνωσής του σε ένα επίπεδο Περιφερειακής Οικονομικής και Πολιτικής Ενωσης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1. Ανεργία στην περιοχή του OECD

Ποσοστά Ανεργίας	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Ηνωμένες Πολιτείες	7,6 %	9,7 %	9,6 %	7,5 %	7,2 %	7,0 %	6,7 %
Ιαπωνία	2,2	2,4	2,6	2,7	2,5	2,7	3,2
Γερμανία	4,6	6,7	8,2	8,3	8,2	7,7	7,5
Γαλλία	7,3	8,0	8,1	9,3	10,5	10,5	11,2
Ηνωμένο Βασίλειο	9,5	11,0	11,6	11,7	12,0	11,7	11,5
Ιταλία	8,7	9,1	9,9	10,4	10,7	11,2	11,5
Καναδάς	7,5	11,1	11,9	11,3	11,0	9,7	9,2
Σύνολο των ως άνω χωρών	6,5	7,9	8,2	7,5	7,5	7,5	7,5
Σύνολο OECD	6,9	8,3	8,8	8,4	8,2	8,2	8,2
Επίπεδα Ανεργίας (εκατ.)							
Σύνολο OECD	24,6	29,4	31,6	30,4	30,7	31,0	31,2

Πηγή : OECD, *Economic Outlook*, December 1986, Table 4. Cornwall (1989, 117).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Altwater, E. *"Umbau oder Abbau des Sozialstaates?"*. Probleme des Klassenkampfes, 12 (1982), Nr. 4 (49), 121-145.
- Balassa, B. *"The Economic Consequences of Social Policies in the Industrial Countries"*. Weltwirtschaftliches Archiv, 120 (1984), 213-227.
- Baumol, W.J. *Welfare Economics and the Theory of the State*. London, Bell, 1965.
- Brunhoff, S. Κράτος και Κεφάλαιο - Ερευνες Οικονομικής Πολιτικής. (État et Capital - Recherches sur la Politique Économique. Paris, Maspero, 1976). Αθήνα, Θεμέλιο, 1983.
- Cairncross, A. *"The Market and the State"*. In: Wilson, T. and Skinner, A. (eds). *The Market and the State-Essays in Honour of Adam Smith*. Oxford, Oxford University Press, 1976, 113-134.
- Clarkson, K.W. *"Privatisation at the State and Local Level"*. In: MacAvoy, R.W. et al. (eds). *Privatisation and State-Owned Enterprises*. Boston, Kluwer, 1989, 143-194. Comments, 195-207.
- Cornwall, J. *"Inflation as a Cause of Economic Stagnation: A Dual Model"*. In: Kregel, J.A. (ed). *Inflation and Income Distribution in Capitalism Crisis-Essays in Memory of Sidney Weintraub*. London, Macmillan, 1989, 99-122.
- Friedman, M. *Capitalism and Freedom* (1962). Chicago. University of Chicago Press, 1982.
- Gillman, J.M. *"Wohlfahrtsstaat und Kapitalismus"*. Periodikum für Wissenschaftlichen Sozialismus, Heft 12 (1959), 17-36.
- Gilbert, N. *Capitalism and the Welfare State-Dilemmas of Social Benevolence*. New Haven, Yale University Press, 1983.
- Harrod, R.F. *The Life of J.M.Keynes*. London, Macmillan, 1966.
- Himmelstrand, U. *"The Future of the Welfare State-A Question of Holistic Diagnosis and Structural Reforms"*. In: Øyen, E. (ed). *Comparing Welfare States and Their Futures*. Aldershot, Gower, 1989, 33-46.
- Hobson, J.A. *Imperialism* (1902) London, Allen & Unwin, 1961.
- Junankar, P.N. *"Unemployment in the European Community: Counting the Costs"*. In: Muysken, J. and Neubourg, C. (eds). *Unemployment in Europe*. London, Macmillan, 1989, 269-280.
- Johansen, L. *Public Economics* (1965) Amsterdam, North-Holland, 1975.
- Kalecki, M. *"Political Aspects of Full Employment"* (1943). Reprinted in: Kalecki, M. *Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy, 1933-1970*. Cambridge, Cambridge University Press, 1971, 138-145.
- Καράγιωργας, Δ.Π. *Δημόσια Οικονομική, Ι. Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους*. Αθήνα, Παπαζήσης, 1979.
- Keynes, J.M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. (1936), Collected Writing of J.M. Keynes, Vol. 7. London, Macmillan, 1983.
- Keynes J.M., *"How to Pay for the War"*. In: *Collected Writings of J.M. Keynes*, Vol. 22. London, Macmillan, 1978, 40-155.
- Komiya, R. *"Political Aspects of Recent Inflation-Why Does Macroeconomic Policy Fail?"*. In: Conference on *"The Political Economy of Inflation and Unemployment in Open Economies"*. Athens, Greece. October 21-23, 1976.

- Le Grand, J. and Robinson, R. "Privatisation and the Welfare State: An Introduction". In: LeGrand, J. and Robinson, R. *Privatisation and the Welfare State*. London, Allen & Unwin, 1984, 1-17.
- Leijonhufvud, A. *Über Keynes und der Keynesianismus-Fine Studie zur Monetären Theorie*. (On Keynesian Economics and the Economics of Keynes. London, Oxford University Press, 1968). Köln, Kiepenheuer & Witsch, 1973.
- Marx, K. *Das Kapital-Kritik der Politischen Ökonomie*. Buch III. (MEW, Bd. 25). Berlin, Dietz, 1969.
- Musgrave, R.A. *The Theory of Public Finance*. New York, McGraw-Hill, and Tokyo, Kōgakusha, 1961.
- Modigliani, F. *The Debate Over Stabilization*. Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
- Müller, W. und Neusüss, C. "Die Sozialstaatsillusion und der Widerspruch von Lohnarbeit und Kapital". *Probleme des Klassenkampfes*, SH 1 (Juni 1971), 7-70.
- Nehls, K. *Kapitalexport und Kapitalverflechtung*. Frankfurt, Verlag für Marxistische Blätter, 1970.
- O'Connor, J. *Οικονομική Κρίση του Κράτους*. (The Fiscal Crisis of the State. New York: St. Martin's Press, 1973). Αθήνα, Παπαζήσης, 1977.
- Offe, C. *Contradictions of the Welfare State*. London, Hutchinson, 1987.
- Oyen, E. "Identifying the Future of the Welfare State". In: Oyen, E. (ed). *Comparing Welfare States and Their Futures*. Aldershot, Gower, 1989.
- Peston, M. "Relations between the Economy and Social Policies". In: OECD (ed). *The Welfare State in Crisis*. Paris, OECD, 1981, 94-109.
- Sawyer, M.C. "Kalecki's Economics and Explanations of the Economic Crisis". In: Sebastiani, M. *Kalecki's Relevance Today*. London, Macmillan, 1988, 275-308.
- Sen, A. "Welfare Economics: Debates Old and New". A Lecture at the Honorary Degree Convocation of the Athens University of Economics and Business, on 7th June, 1991.
- Solow, R. "The Conservative Revolution: A Round Table Discussion". *Economic Policy*, No 5 (October 1987), 181-185.
- Special Report, "The Great Government Inflation Machine". *Business Week*, No 2535 (May 22, 1978), 106-119.
- Special Report, "A Survey on Health Care". *The Economist*, July 6th 1991, 1-22.
- Titmus, R.M. *Essays on "the Welfare State"* (1985). London, Unwin University Books, 1966.
- Timus, R.M. "Limits of the Welfare State". *New Left Review*, No 27 (September-October 1964), 28-37.
- Walker, A. "The Political Economy of Privatisation". In: LeGrand, J. and Robinson, R. (eds). *Privatisation and the Welfare State*. London, Allen & Unwin, 1984, 19-44.
- Wilensky, H.L. *The Welfare State and Equality - Structural and Ideological Roots of Public Expenditures*. Berkeley CA, University of California Press, 1975.
- Wilson, T. and Wilson, D.J. *The Political Economy of the Welfare State*. London, Allen & Unwin, 1982.
- Yudanov, A. *Big Business and the Economic Cycle*. Moscow, Progress Publishers, 1989.